

Naiseuden monet kasvot 1600-luvun Pariisissa

Arvio teoksesta Peake, Rose-Marie & Riikka-Maria Rosenberg. *Korsetti ja krusifiksi: Vaikutusvaltaisia Barokin ajan Pariisittaria*. Helsinki: Gaudeamus. 2019. 351 sivua. ISBN 978-952-345-034-9.

Maija Ojala-Fulwood

Vertaisarvioidussa, laajoihin tutkimuksiin perustuvassa tietokirjassa *Korsetti ja krusifiksi* FT Rose-Marie Peake ja FT Riikka-Maria Rosenberg pureutuvat yhteen historiantutkimuksen haastavimmista ja kiehtovimmista kysymyksistä: miten naiset hankkivat, käyttivät ja ilmensivät valtaa. Kysymys on paitsi kiinnostava myös alati ajankohtainen. Monissa Euroopan maissa naiset ovat edelleen vähemmistönä esimerkiksi yritysmaailmassa ja politiikassa. Lisäksi historiallisesta perspektiivistä katsottuna sukupuolten välinen tasa-arvokehitys on varsin tuore ilmiö. Kuitenkin läpi historian naiset ovat hankkineet itselleen valtaa valtakunnan ylintä tasoa myöten. Selkeimpinä – mutta vähälukuisina – varhaismodernin ajan esimerkkeinä ovat Englannin kuningatar Elisabet I, Ruotsin kuningatar Kristiina sekä 1700-luvulla hallinneet Itävallan keisarinna Maria Theresia ja Ranskan kuningatar Marie Antoinette.

Peake ja Rosenberg tuovat esiin ylhäisön naisten vallankäytön muotoja ja tarkastelevat sitä, miten eliitin naiset rakensivat ja käyttivät valtaa kotitaloudessa ja perheessä, paikallisyhteisössä, seurapiireissä ja uskonnollisessa yhteisössä. Erityishuomio on siinä, miten naiset ilmensivät valtaansa ja rakensivat identiteettiään kulutuksen ja materiaalisen kulttuurin tai niistä luopumisen avulla.

Teos on syntynyt sekä kirjoittajien väitöstutkimuksien (Peake 2015, Pöllä 2017), että laajemman tieteellistäiteellisen tutkimushankkeen tuloksena. *Korsetti ja krusifiksi* kirjassa on mukana myös fiktiivisiä osia, jotka tuovat oman mielenkiintoisen lisän teokseen. Tekijät mainitsevat kirjan alun saatesanoissa, kuinka he jo aiemmin ovat tehneet dialoginäytelmän tutkimusaiheidensa inspiroimina.

Kirja rakentuu kolmen pariisittaren, siveellisen markiisittaren Madame de Sévigné, hienostuneen mutta paheellisen kurtisaani Ninon de Lenclo's sekä aviottomana syntyneen mutta katolisen sisarkunnan johtajaksi kohonneen Louise de Marillacin elämäntarinoiden ympärille. Kirjan päätavoitteena on tutkia, kuinka he rakensivat ja ylläpitivät vallankäytön mahdollistavan statuksen niin maallisissa kuin hengellisissä konteksteissa. Lisäksi kirjoittajat määrittelevät tehtäväkseen analysoida miten naiset

kerros kerrokselta kokosivat identiteettiään ja imagoaan elämän eri osa-alueilla. Tutkimuksen tavoitteena on myös tuoda esiin uutta tietoa erityisesti hengellisistä naisista ja uskonnollisista naisyhteisöistä. Eliittiin kuuluneiden naisten kautta kirjoittajat valottavat monipuolisesti ylhäisön elämää, kuten asumista, pukeutumista, sosiaalista kanssakäymistä, rakkautta ja seksiä, sekä hengellisyyttä ja uskonnon merkitystä. Kirja avaa samalla myös ikkunan uuden ajan alun ranskalaiseen yhteiskuntaan.

Kolme naista – kolme kohtaloa

Kirjan päähenkilöiksi kirjoittajat ovat valinneet kolme pariisitarta: upporikkaan markiisittaren Madame de Sévigné (1626–1696), kuuluisan kurtisaanin Ninon de Lenclos'n (1623–1705) ja katolisen sisarkunnan johtajan Luise de Marillacin (1591–1660). Valinta on tarkoin harkittu ja perusteltu, sillä kirjoittajien mukaan *Korsetti ja krusifiksi* on ensimmäinen teos, jossa maallisia ja kirkon piirissä toimivia eliittipariisittaria tarkastellaan samojen kansien välissä. Jo kirjan alussa selviää, että päähenkilöillä oli paljon yhteistä. He olivat kaikki erittäin oppineita ja osasivat sovittaa käytöksensä kulloisenkin tilanteeseen sopivaksi, mitkä seikat auttoivat heitä hankkimaan valtaa ja ylläpitämään sitä. Heillä kaikilla oli myös ylhäinen perhetausta, mikä edesauttoi vallan hankkimisessa, muttei taannut sitä automaattisesti.

Päähenkilöiden kautta kirjassa pohditaan muun muassa avioliittoa ja seksiä, kauneutta sekä vanhenemista. Esille nousee myös sosiaalinen kanssakäyminen niin seurapiireissä, perheen sisällä kuin sisarkunnan tutkijoiden kanssa. Naisten elämäntarinat on kerrottu yksityiskohtaisesti, mutta kiinnostavasti. Kirjallisen aineiston, kuten kirjeiden, lisäksi kirjassa analysoidaan muun muassa kuvallista aineistoa. Päähenkilöiden muotokuvien, Pariisin muotokuvien sekä ajan maalausten analysointi sopii hyvin kirjan teemaan ja tukee kerrontaa. Pedantit lähdeviitteet tarjoavat lukijalle mahdollisuuden syventyä tarkemmin päähenkilöiden kohtaloihin sekä Ranskan historiaan ja kulttuuriin. Henkilöhakemiston lisäksi olisin kaivannut myös asiasanahakemistoa.

Aatelisnaisten elämäntarinat tuovat esiin, kuinka naiset omilla toimillaan pyrkivät ja pystyivät vaikuttamaan omaan elämäänsä. Vaikka syntyperä sekä säädyn ja yhteiskunnan asettamat odotukset säätelivät pitkälti ihmisen toimintaa, ei ennalta määrättyihin raameihin tarvinnut alistua, vaan naiset muokkasivat omilla valinnoillaan elämänpolkuaan. Markiisitar Sévigné ei avioitunut uudelleen, vaikka kaunis ja varakas leski oli haluttu aviopuoliso. Myös kurtisaani Ninon de Lenclos valitsi elämäntapansa, ja onnistui siinä niin hyvin, että häntä ihailivat ja kadehtivat niin miehet kuin naiset. Luise de Marillac puolestaan halusi luopua rikkaan aatelisnaisten elämästä ja seurata hengellistä kutsumustaan. Juuri luostarielämä ja ennen kaikkea prostituutio mielletään usein pakon sanelemaksi ja kurjaksi kohtaloksi. Teos tuo selvästi esiin, että näin ei suinkaan aina ollut, vaan naiset saattoivat myös tietoisesti valita nämä urat. Vastikään Kirsi Vainio-Korhonen on teoksessaan *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa: seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa* (2018), niin ikään korostanut, että seksityö saattoi olla naisen oma valinta. Lisäksi ammatista oli mahdollista myös päästä irti.

Runsaasti faktaa ja ripaus fiktiota

Kirja alkaa fiktiivisellä osiolla, joka johdattelee lukijan suoraan kiihkoiseen Ranskaan. Mielleyhtymä syntyy heti Alexander Dumasin *Kolmeen muskettisoturiin*. Teoksessa on useita lyhyitä fiktiivisiä osiota, jotka on sijoitettu lukujen lomaan. Fiktiiviset osiot ovat täynnä erilaisia voimakkaita tunteita ja niissä kuvaillaan päähenkilöiden mahdollisia kokemuksia, aistimuksia ja ajatuksia jonain tiettyä hetkenä, tietyssä paikassa. Lisäksi näissä osioissa päähenkilöt käyvät dialogia esimerkiksi jonkun toisen kirjassa esiintyvän henkilön kanssa. Fiktiivisten osioiden selkeä erottaminen tieteellisestä tekstistä kursiivilla on mielestäni lukijaystävällinen. Jäin kuitenkin miettimään, oliko fiktiivisten kappaleiden teksti paikoitellen jopa liian värikästä, ovathan kirjan päähenkilöt ja heidän elämänsä jo valmiiksi monivivahteisia.

Menetelmää, jossa historiallista ilmiötä tai ajanjaksoa tarkastellaan yhden tai useamman henkilön elämänkulun kautta on aiemmassa tutkimuksessa käytetty runsaasti ja menetelmän suosio näyttää olevan nousussa. Kyseistä lähestymistapaa on viime aikoina käyttänyt muun muassa Marko Lamberg 1600-luvun Tukholmaan sijoittuvassa *Noitaäiti* (2019) teoksessaan ja Veli-Pekka Toropainen kirjassaan *39 tarinaa 1600-luvun turkulaisnaisista* (2019). Peake ja Rosenberg eivät kuitenkaan asemoi teostaan osaksi tätä tutkimusperinnettä, vaikka heidän tutkimuksellaan vaikuttaa olevan yhtymäkohtia myös esimerkiksi Natalie Zemon Daviksen tutkimukseen *Women on the Margins: Three Seventeenth-Century Lives* (1997), jossa tarkastellaan juutalaisen, katolilaisen ja protestanttisen naisen elämäntulkua hyödyntäen fiktiivistä dialogia.

Peaken ja Rosenbergin kirja valottaa ansiokkaasti, kuinka suuri rooli yläluokan naisilla oli Ranskan katolisessa reformaatioissa. Rikkaat ja vaikutusvaltaiset aatelisnaiset rahoittivat uudistuksia, tukivat luostareita ja perustivat uusia järjestöjä. Toiminnallaan naiset myös aktiivisesti muokkasivat uskonnollisen osallistumisen ja hengellisyyden muotoja vastaamaan heidän tarpeisiinsa. Tarkastelemalla sekä maallikkonaisten että hengelliseen säätyyn kuuluvan naisen elämää, kirja havainnollistaa, kuinka uuden ajan alun maailmassa usko, hengellisyys ja omistautuminen (devootio) olivat vahvasti läsnä ihmisten arjessa ja ilmenivät monin tavoin. Kirjan syväluotaavat elämäntulkuanalyysit osoittavat myös, kuinka binäärinen jaottelu maallikoiden ja hengelliseen säätyyn kuuluneiden ihmisten välillä on osittain harhaanjohtava ja keinotekoinen uuden ajan alun kontekstissa.

Erityisen ansiokas on kirjoittajien uusi tulkinta luostariyhteisöistä, jotka helposti mielletään kahlitseviksi, ja joissa erityisesti seksuaalisuus pyritään tukahduttamaan. Peake ja Rosenberg sen sijaan tuovat esiin, kuinka osa hengellisyyden muodoista uuden ajan alun Ranskassa oli voimakkaasti kehollisia, ja aikalaisten uskonnollisia äärikokemuksia voisi verrata jopa nykyajan sadomasokistiseen seksiin. Lisäksi he tuovat esiin, kuinka luostariyhteisö saattoi olla monelle naiselle vapauttava monessakin mielessä: hengelliseen järjestykseen kuuluvilla naisilla oli valta omaan kehoonsa ja se oli luonteva tapa jakaa arki samaa sukupuolta olevien kanssa. Yhteisön jäsenet olivat myös vapaita alituisista ulkonäköpaineista ja nuoruuden ihannoinnista – elementeistä jotka muutoin hallitsivat yläluokan naisten elämää.

Yltäkylläisyyttä ja niukkuutta

Vallan lisäksi kirjan keskeiseksi teemaksi on valittu materiaallinen kulttuuri. Valinta on oivallinen, sillä se sitoo yhteen kolmen päähenkilön elämän. Eliitin naisen statukselle ensiarvoisen tärkeää oli säädynmukainen asuminen, pukeutuminen, syöminen ja kuluttaminen. Aatelin erityisasema perustui kuluttamiseen ja monet, markiisitar Sévigné mukaan luettuna, olivat jatkuvasti huolissaan perheen taloudesta! Kirjassa edellä mainittuja osa-alueita analysoidaan tarkasti erilaisten lähteiden, kuten kirjeiden, avioliittosopimusten, testamenttien ja perukirjojen, aikalaiskuvausten, muotikatalogien, pyhimyselämäkertojen, sekä maalausten, museoesineiden ja rakennusten kautta. Lukijalle avautuu ovi pariisilaiseen kaupunkipalatsiin, kurtisaanin salonkiin sekä luostareihin, jotka monesti heijastelivat pariisilaisen ylhäisön varallisuutta ja kerskakulutusta. Osa kohteista, kuten markiisitar de Sévigné'n kaupunkipalatsi Hôtel Carnavalet, suvun Bretagnessa sijaitseva Les Rochers'n linna ja tyttären kotilinna Château de Grignan ovat nykyään museoina. Museokohteita olisi voinut tuoda selkeämmin esiin, esimerkiksi kirjan lopussa. [1]

Ottaen huomioon suomenkielisen kohdeyleisön, olisi jonkinasteinen vertailu Ruotsin valtakunnan aateliin ollut mielenkiintoinen. Verrattuna Pariisiin, Tukholma saattaa tuntua kovin vaatimattomalta. Kuitenkin juuri 1600-luvun kuluessa Ruotsi nousi Pohjolan suurvallaksi. Aateli pyrki korostamaan valta-asemaansa rakentamalla huppeita kaupunkipalatsseja, joita voi edelleen ihailia Tukholman ytimessä. Valta-aseman korostaminen ja ilmentäminen materiaallisen kulttuurin avulla ei myöskään ollut aatelin etuoikeus. Esimerkiksi Hollannissa siirtomaakaupalla vaurastunut porvaristo manifestoi maailmankaupan johtoasemaansa esineiden kuten maalausten ja suurien seinäkarttojen avulla. Kulutuksen ja pukeutumisen yhteiskunnallisesta merkityksestä kertovat myös lukuisat luksussäädökset, joilla Ruotsin valtakunnassa pyrittiin hillitsemään porvariston koreilua ja aatelin pukeutumisen jäljittelyä. Vastikään Turun linnassa esillä olleen näyttelyn *Muutama sananen naisista* perusteella vaikuttaa siltä, että Pariisin muotia pyrittiin jäljittelemään kaukana Pohjoisessa, sillä raskaat mutta ylelliset kankaat, pitsisomisteet, helmet ja jalokivet olivat suosittuja myös Turussa [2].

Yltäkylläisen elämän vastakohtana oli valittu köyhyys, niukkuus ja yksinkertaisuus. Peake ja Rosenberg argumentoivat vakuuttavasti, kuinka materiaalisuudesta luopuminen oli tietoinen strategia, jolla pyrittiin hengelliseen erityisasemaan – siis hankkimaan valtaa. Erityisen shokeeraavaa oli, jos hyväosainen ja varakas aatelinainen luopui maallisesta mammonasta, eli kaikesta siitä mikä määritteli häntä naisena ja yhteiskunnan jäsenenä. Toisin kuin monille pariisittarille, ikä ja raihnaisuus ei ollut hengellisille naisille kammottava kirous vaan ne toivat kunnioitusta. Kirjoittajat korostavat, että ”mitä enemmän vanha nainen sairasti ja kärsi, sitä enemmän hänellä oli mahdollisuuksia saavuttaa hengellistä valtaa ja tulla kunnioitetuksi erittäin pyhänä henkilönä” (s. 234). Näin ollen materiasta ja yltäkylläisyydestä luopumisella ei tavoiteltu pelkästään senhetkistä valtaa vaan iankaikkista autuutta ja jopa pyhimyksen arvoa.

Erinomainen ja viihdyttävä teos

Korsetti ja krusifiksi kirjan teksti on viihdyttävää, selkeää ja se etenee johdonmukaisesti. Määrittelemissään tavoitteissa Peake ja Rosenberg onnistuvat ensiluokkaisesti. Heidän tutkimuksensa myötä erityisesti hengellisyys ja uskonnollisuus näyttävät aiempaa monimuotoisempina. Naisten elämäntarinat osoittavat, kuinka barokin ajan pariisilaisnainen saattoi valita laajasta hengellisyyden spektristä itselleen sopivan muodon. Esimerkiksi syvästi hengellisellä vaimolla oli oikeus vaatia pidättyneisyyttä myös avioliitossa. Hengellisyyden muoto, tavat ja intensiteetti saattoivat myös muuttua ja vaihdella naisen elämän kuluessa. Tutkimus syväluotaa uskonnollisen osallistumisen eri muotoja, jotka olivat vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan ja muovautuivat sen tarpeisiin.

Kokonaisuudessaan teos on miellyttävää luettavaa. Se tuo esiin uutta tietoa uuden ajan alun (ranskalaisesta) yhteiskunnasta, aatelista, hengellisyydestä ja naisista. Peaken ja Rosenbergin kirja sopii niin tutkijoille kuin kaikille historiasta kiinnostuneille. Eritoten fiktiiviset osiot houkuttelevat kirjan pariin kenties muitakin kuin akateemisia lukijoita. Lisäksi toivon niiden inspiroivan myös muita tutkijoita kokeilemaan rohkeasti erilaisia esitystapoja.

Maija Ojala-Fulwood, tutkijatohtori, Turun yliopisto, Turku Centre for Medieval and Early Modern Studies (TUCEMEMS).

Viitteet

[1] Lisätietoja näistä kirjassa mainituista ja nykyisin museoina toimivista kohteista voi lukea seuraavista osoitteista:

Museum Carnavalet, <http://www.carnavalet.paris.fr/en/museum-carnavalet/hotel-carnavalet>;

The Castle of Rochers Sévigné, <https://en.bretagne-vitre.com/le-chateau-des-rochers-sevigne/>;

Château of Grignan, <https://www.chateaux-ladrome.fr/en/chateau-of-grignan>. [Haettu 8.4.2020]

[2] ”Muutama sananen naisista -näyttely Turun linnassa”. *Turku*, julkaistu 5.12.2018. https://www.turku.fi/uutinen/2018-12-05_muutama-sananen-naisista-nayttely-turun-linnassa. [Haettu 8.4.2020]

Kirjallisuus

Davis, Natalie Zemon. 1997. *Women on the Margins. Three Seventeenth-Century Lives*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Lamberg, Marko. 2019. *Noitaäiti. Malin Matsintyttären tarina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kaartinen, Marjo. 1997. Kolme naista. Kolme elämää 1600-luvulla. Kirja-arvio Natalie Zemon Davisin teoksesta *Kolme naista. Kolme elämää 1600-luvulla*. *Agricola – Suomen humanistiverkko*, julkaistu 24.10.1997. <https://agricolaverkko.fi/review/kolme-naista-kolme-elamaa-1600-luvulla/> [Haettu 1.4.2020]

Peake, Rose-Mari. 2015. *The daughters of charity and moral management in seventeenth-century France: creating conservative catholics, securing survival*. [Helsinki]: [University of Helsinki].

Pöllä, Riikka-maria. 2017. *Refashioning the respectable elite woman in Louis XIV's Paris: Madame de Sévigné & Ninon de Lenclos*. [Helsinki]: University of Helsinki. Saatavilla www-muodossa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3043-3> [Haettu 8.4.2020]

Toropainen, Veli Pekka. 2019. *39 tarinaa 1600-luvun turkulaisnaisista*. Turku: Turun museokeskus.

Vainio-Korhonen, Kirsi. 2018. *Musta-Maija ja Kirppu-Kaisa. Seksityöläiset 1800-luvun alun Suomessa*. Kirjokansi 174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.